JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Vuorinen, Raimo; Virolainen, Maarit

Title: Opinto- ja HOPS-ohjauksesta urasuunnittelutaitojen vahvistamiseen ja ohjauspalvelujen laadun arviointiin

Year: 2017

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Kirjoittajat & Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö, OKKA-säätiö, 2017

Rights:

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Vuorinen, R., & Virolainen, M. (2017). Opinto- ja HOPS-ohjauksesta urasuunnittelutaitojen vahvistamiseen ja ohjauspalvelujen laadun arviointiin. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19(2), 4-19. https://akakk.fi/wp-content/uploads/AKAKK-2.2017-NET.pdf

Opinto- ja HOPS-ohjauksesta urasuunnittelutaitojen vahvistamiseen ja ohjauspalveluiden laadun arviointiin

Raimo Vuorinen, KT, dosentti, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, raimo.vuorinen@jyu.fi

Maarit Virolainen, FT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, maarit.ha.virolainen@jyu.fi

Koulutukseen integroitavan ohjauksen tehtävä on eriytynyt ja laajentunut viime vuosikymmeninä huomattavasti. Samalla sen merkitys opinnoille, työmahdollisuuksien tunnistamiselle ja työvoiman liikkuvuudelle on tunnustettu entistä vahvemmin keskeisissä kansallisissa ja eurooppalaisissa koulutus- ja työllisyyspoliittisissa linjauksissa. Esimerkiksi Euroopan uuden osaamisohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi jäsenmaita kutsutaan vahvistamaan ohjausta ammatillisessa koulutuksessa, aikuiskoulutuksessa, aiemmin opitun tunnistamisessa, nuorisotakuun toteutuksessa ja oppisopimuksissa (European Commission, 2016; European Council, 2013a, 2013b). Ohjauksen merkitystä korostetaan lisäksi opintojen keskeyttämisen ennalta ehkäisyssä (European Council, 2015).

Edelleen korkeakoulutuksen ja siihen liittyvän ohjauksen merkitystä on painotettu eurooppalaisissa ohjelmapapereissa. Teknologian kehityksen odotetaan vähentävän rutiiniluonteisia tehtäviä. Samalla monet työelämän tehtävänkuvat muuttuvat vaativammiksi. Korkeakoulutuksessa kehittyvät ammattitaidot on nähty tuottavuuden ja innovaatioiden vetureina. Parlamentti onkin korostanut tasa-arvoisia mahdollisuuksia opintojen jatkamiseen korkeakoulutuksessa (Bathmaker, 2017; European Commission, 2016; Euroopan parlamentti, 2012; CEDEFOP, 2016). Euroopan parlamentin vuonna 2012 hyväksymässä päätöslauselmassa Euroopan korkeakoulujärjestelmien nykyaikaistamiseksi todetaan, että ”yksilöitä on tuettava heidän pohtiessaan uudelleen uraansa”. Lisäksi jäsenmaita kehotetaan ”välittämään avaintaitoja työmaailmaa varten ja näin helpottamaan nuorten siirtymistä korkea-asteen koulutuksesta työmarkkinoille” (Euroopan parlamentti, 2012, ss. 56, 60). Samassa yhteydessä toivotaan myös korkea-asteen koulutuksen laadun ja työelämärelevanssin tehostamista rajat ylittävän yhteistyön avulla esimerkiksi harjoittelujen järjestämiseksi (Euroopan parlamentti, 2012; Franke & Mennella, 2017). Parlamentti

painottaa aktiivisen työmarkkinapolitiikan kehittämistä vastavalmistuneiden työllistymisen ja uraohjauksen edistämiseksi. Opiskelijoiden urasuunnittelutaitojen ohjaaminen on myös kansallisen elinikäisen ohjauksen strategian vuosien 2015–20 keskeinen painopiste (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2015).

Pääkirjoitusartikkelimme kuvaa ohjaus-käsitteen laajenemista, sen kansainvälisen tarkastelun painopisteen muutosta sekä suomalaisen ohjauksen tutkimuksen teemojen muutosta ammatillisessa koulutuksessa erityisesti, Ammattikasvatuksen aikakauskirjan, mutta myös Kasvatus-lehden artikkelien ja 2000-luvulla valmistuneiden väitöstutkimusten kautta. Artikkeli liittää ohjaus-käsitteen laajenemisen ammatillisen koulutuksen reformin ohjaukselle ja sen tutkimukselle tuottamiin haasteisiin.

Ohjauspalvelujen monitasoinen jäsennys vastauksena haasteisiin

Kansainvälisessä, koulutusjärjestelmien kehittämiseen tähtäävässä tutkimusperusteisessa keskustelussa ohjauspalvelut on alettu jäsentää monitasoisena ja -ulotteisena kokonaisuutena yksilö-, organisaatio- ja politiikkatasoilla. Watts (2009) jakaa ammatilliseen koulutukseen sisältyvän ohjauksen yksilötasolla 1) henkilökohtaiseen uraohjaukseen, 2) urasuunnittelutaitojen oppimiseen ja 3) koulutus- ja työmarkkinatiedon hyödyntämiseen. *Uraohjausta* voidaan toteuttaa yksilö- tai pienryhmäohjauksena työstäen opiskelijoiden henkilökohtaisia opinto- ja työurasuunnitelmia. *Urasuunnittelutaitojen oppiminen* perustuu opetussuunnitelmaan kirjattuihin tavoitteisiin ja niihin perustuvaan työskentelyyn. Tavoitteena on oppia metataitoja, joiden avulla suunnitella omaa työuraa. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi tiedonhaku työmarkkinoista, ammateista ja opinnoista, sekä yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen ammattien kehityskulkujen ymmärtämiseksi ja työllistymismahdollisuuksien ennakoimiseksi. Entistä tärkeämpää on verkottuminen oman ammatti-alan toimijoiden kanssa. Työssä oppimiseen integroituva ohjaus on yhteydessä opiskelijoiden sitoutumiseen, tavoitellun ammatillisen osaamisen saavuttamiseen sekä siirtymiseen työmarkkinoille (Borbély-Pecze & Hutchinson, 2014).

Urasuunnitteluohjauksen käsitteen laajenemisen ja monimuotoistumisen taustalla on koulutustarjonnan laajeneminen, sekä työelämän muutosten tuottama jatkuvan kouluttautumisen ja elinikäisen oppimisen paine. Työn tekemisen uusien muotojen nousun

myötä ”ammatinvalinta” käsitteenä ei enää täysin vastaa nykyisiä tai tulevia työmarkkinoita (Sultana, 2011). Joissain työtehtävissä tarvittava osaaminen voidaan edelleen klusteroida perinteisiksi ammateiksi. Osa työtehtävistä on jo kuitenkin perinteisten ammattien rajapinnoilla hybrideinä tai täysin uusina ja uudelleen emergoituvina taitojen kombinaatioina (Haapakorpi & Onnismaa, 2015). Nykänen ja Tynjälä (2012) korostavat, että yksittäisten taitojen sijasta pedagogisissa ratkaisuissa tulisi kiinnittää huomiota elinikäisen oppimisen edellytysten luomiseen, huolehtivan, sinnikkään, kriittisen ja eettisen ihmisluonteen tukemiseen sekä sellaisten oppimisympäristöjen luomiseen, joissa yhteisöllisesti opitaan uutta. Vastaavasti uranvalinta -käsite saa uuden merkityksen (esim. Savickas, 2005). Uraa ei valita, vaan sitä rakennetaan valintojen ja siirtymien jatkumona läpi elämän.

Valintoja suunnittelevilla opiskelijoilla on oman taustansa tai kehitysvaiheensa johdosta vaihtelevat valmiudet ja taidot toimia koulutuksen tai työllistymisen siirtymävaiheissa (Sampson, Reardon, Peterson, & Lenz, 2004; Lerkkanen, 2002). Yksittäisiin opintovalintoihin ohjaamisen tai tutkinnon loppuun suorittamisen rinnalle voidaan ohjauksessa tarjota foorumi, jossa opiskelija vaiheittain jäsentää omia valintatilanteitaan, valintojen perustana käytettävää tietoa, omia vahvuuksiaan sekä omaa tapaa toimia itse valintatilanteissa. Tarvittaessa ohjaukseen sisältyy keskustelu, miten säilyttää toivo ja motivaatio niissä tilanteissa, joissa tavoitteet eivät heti toteudu (Niles, Amundson, & Neault, 2011). Vastuuta työllistymisestä ei silti siirretä täysin yksilön omalle vastuulle, vaan koulujärjestelmään sisältyvällä ohjauksella on edelleen keskeinen tehtävä julkisena palveluna sosiaalisen yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäjänä.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan tuloksellisin ohjaus näyttäytyy kokonaisvaltaisena periaatteena, joka niveltyy ennaltaehkäisevästi eri oppiaineiden ja taitojen opetukseen. Ohjauksen tarkoituksena on tällöin syventää perusopetuksessa rakennettuja urasuunnittelutaitoja jatkumona, omana itsenäisenä, opittavissa olevana kompetenssina (Hooley, 2014). Urasuunnittelutaitojen avulla opiskelijat voivat parantaa edellytyksiään toimia työmarkkinoilla, ennakoida osaamistarpeita, kouluttautua tarpeen mukaan ja helpottaa työllistymistään joko yrittäjänä tai palkkatyössä. Nykänen ja Tynjälä (2012) näkevät työelämätaitojen kehittämisen, ja työelämäohjauksen parhaimmillaan koulutusjärjestelmän ja työelämän välisenä prosessina, jossa verkostoituneen kulttuurin

mallin mukaisesti sekä koulutusorganisaatioiden että työelämän edustajat osallistuvat ohjaamiseen. Opiskelijoiden, opettajien, johtajien ja työelämän edustajien oppiminen laajenee tällöin omien työedellytysten kehittämisestä aina alueen oppimiseen.

Ohjauksen kolmannella ulottuvuudella, *koulutus- ja työmarkkinatiedon hyödyntämisellä* Watts (2009) tarkoittaa informaation jakamista ja hankkimista tarjolla olevista opintomahdollisuuksista, koulutuksista, kursseista, työmarkkinoista, ennakointitiedosta ja urapoluista. Sosiaalinen media ja teknologia mahdollistavat tänä päivänä sen, että valintojen perustana oleva tieto on sekä opiskelijoiden että ohjaajien käytössä. Urasuunnittelussa tätä tietoa hyödynnetään ohjausalan ammattilaisen kanssa tai ilman ammattilaista. Verkossa urasuunnittelua koskevaa tietoa tuotetaan myös vertaisryhmän toimesta. Ohjauksessa tulisikin kehittää taitoja arvioida ja tulkita oman tulevaisuuden kannalta tarkoituksenmukaista tietoa, sekä arvioida, mitä on eri tavoin kollektiivisesti tuotetun tiedon taustalla (Kettunen, Vuorinen, & Sampson, 2013).

Kansainvälisten arviointien (OECD, 2004) mukaan ohjauspalvelut kytkeytyvät useamman hallinnonalan toimintoihin, ja niillä on yhteyttä taloudelliseen kasvuun, alueiden elinvoimaisuuteen sekä yhteiskunnalliseen yhdenvertaisuuteen. Tämän johdosta ohjauksen asemaa ja tuloksellisuutta on pyritty tarkastelemaan useista eri näkökulmista. Yksilötason kysymysten rinnalla ohjaus on myös poliittinen prosessi, joka toimii rajapintana yksilön ja yhteiskunnan, yksilön ja mahdollisuuksien sekä yksilön toiveiden ja realismin välillä (Watts, 2009). Tässä laajemmassa tarkastelussa ohjauksen kokonaisuus muodostuu Suomessa valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten monialaisten verkostojen työn- ja vastuunjaosta sekä organisaatioissa että niiden välillä (Nykänen, 2010). Ohjaus ammatillisessa koulutuksessa on osa alueellista monialaista palvelukokonaisuutta, joka edellyttää yhteistyötä ja koordinaatiota koulutuksen ja työmarkkinoiden välillä. Se on osa koulutuksen järjestäjän hallinnollisia rakenteita, rahoitusta sekä koulutuksen määrällistä ja sisällöllistä suunnittelua työelämärelevanssin näkökulmasta. Opiskelijoille ohjaus näyttäytyy moniammatillisena ja monikanavaisena kokonaisuutena osana opintopolkua hakuvaiheesta työmarkkinoille tai jatko-opiskeluun siirtymiseen. Näin tulkittuna ohjauksella on julkista lisäarvoa, joka ylittää opetuksen, koulutuksen, työllisyyden ja sosiaalisen osallisuuden toimintapolitiikan rajat (ELGPN, 2015; OECD, 2004).

Ohjauksen lisäarvo on hallinnonalojen toiminnallisen yhteistyön eri tasoilla kullekin tasolle erityinen, mutta myös eri tasoille yhteinen. Työ- ja elinkeinosektorilla ohjaus edistää siirtymiä työelämään sekä tasapainottaa osaamisen kysyntää ja tarjontaa työmarkkinoilla. Oppilaitostasolla toimivan ohjauksen on osoitettu vähentävän keskeyttämisiä ja nopeuttavan valmistumisaikoja: se on siten yksi tehokkaan koulutusjärjestelmän indikaattori. Yksilötasolla ohjaus vahvistaa sitoutumista opiskeluun ja selkeyttää henkilökohtaisia opintopolkuja koulutuksessa ja työelämässä (OECD, 2004; Hooley, 2014). Jotta ohjauksen tarkastelu ammatillisessa koulutuksessa olisi koherenttia ja pystyisi tuottamaan ohjauksen kokonaiskehittämiseen riittävää lisäarvoa, tulee kaikki kolme (alussa kuvattua) ohjauksen tasoa huomioida. Vastaavasti niitä on syytä tarkastella eri toimijoiden näkökulmista.

Ohjauksen tutkimus ammatillisen kasvun ja koulutuksen kontekstissa

Ohjauskäsitteen laajenemisesta ja oppilaitosten autonomian lisääntymisestä johtuen suomalaiset oppilaitokset, koulutuksen eri sektorit ja kaupungit eroavat hyvin paljon siinä, miten ohjaus on niissä lopulta järjestetty. Ohjauksellisen toiminnan tärkeys ja hyödyllisyys on kirjattu moniin keskushallinnon asiakirjoihin. Silti tieto ohjauksen panoksista, riittävyydestä, laadusta ja vaikutuksista on Valtiontalouden tarkastusviraston (2015) tekemän ohjauksen monialaista yhteistyötä koskeneen tuloksellisuustarkastuksen mukaan hyvin puutteellista. Viimeisin valtakunnallinen ohjauksen tilaa koskeva arviointi (Numminen et al., 2002) toteutettiin Opetushallituksen toimesta vuonna 2002. Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kokonaistilaa ja suhdetta muun koulutusjärjestelmän ohjaukseen on tämän jälkeen voinut välillisesti arvioida lähinnä erillisten valtakunnallisten kehittämishankkeiden arviointiraporttien, yksittäisten tutkimusten ja artikkeleiden tai niiden osien kautta (esim. Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2015; Atjonen, Mäkinen, Manninen, & Vanhalakka-Ruoho, 2009; Hintsanen et al., 2016).

Ammattikasvatuksen aikakauskirjan (AKAKK) edellisen ohjauksen teemanumeron toimittivat Pentti Nikkanen ja Marja-Leena Stenström kymmenisen vuotta sitten (2006). Tuolloin Jyväskylän yliopistoon oli perustettu määräaikaisesti kansallinen Ohjausalan osaamiskeskus vuosiksi 2006–2011. Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti myöhemmin Valtakunnalliselle

ohjausalan osaamiskeskukselle erityistehtävän koota ja tuottaa tutkimustietoa, jota tarvitaan tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja (TNO-palveluja) koskevassa päätöksenteossa. Mainitun, vuoden 2006 AKAKK:n teemanumeron ohjausartikkelit käsittelivät: alueellisen yhteistyön kehittämistä ohjauspalveluiden järjestämiseksi (Nykänen, Karjalainen, & Pöyliö, 2006), biografisen valmennuksen näkökulman antia aikuisten ohjaukseen (Lairio, Kujala, & Makkonen, 2006), lukion opinto-ohjauksen strategisen suuntaamisen haasteita (Pekkari & Mahlamäki-Kultanen, 2006), sekä opinto-ohjausta ammatillisessa erityisopetuksessa (Honkanen, 2006a).

Sittemmin ohjausta ja siihen läheisesti liittyviä teemoja on käsitelty tai sivuttu monissa yksittäisissä AKAKK:n artikkeleissa. Nämä artikkelit ovat käsitelleet esimerkiksi: kompetenssiperustaisen ohjauksen vahvistamista ammattikorkeakouluissa (Annala, 2007a); ulkomailla toteutetun harjoittelun mobiiliohjausta ammattikorkeakouluopinnoissa (Laitinen-Väänänen, Pirttiaho, & Hopia, 2009); näyttötutkintomestareiden opintojen henkilökohtaistamista hakeutumisvaiheessa (Salo & Korkala, 2012); ammatillisen koulutuksen läpäisyn edistämistä (Pirttiniemi & Vehviläinen, 2012); uraohjausta ammattikorkeakouluissa (Kurrila, 2013); monikulttuurista ohjausta opintojen henkilökohtaistamisessa (Arola, 2013); työpaikalla oppimisen ohjausta (Rintala, Mikkonen, Pylväs, Nokelainen, & Postareff, 2015); viranomaisyhteistyötä maahanmuuttaja-taustaisen nuorten tukemiseksi koulutuksen nivelvaiheessa (Teräs, Lasonen, & Cools, 2015); sekä arkiohjausta ammatillisessa koulutuksessa (Huhtala, 2015).

Ammattikasvatuksen aikakauskirjassa julkaistut ohjausalan artikkelit kuvaavat osaltaan ohjauksen ammattilaisten laajaa toiminta-aluetta ja ovat täydentäneet ja täydentävät suomalaista ohjausalan tutkimuskeskustelua erityisesti ammatillisen ja aikuiskoulutuksen näkökulmasta. Tämä on ilmeistä tarkasteltaessa esimerkiksi Kasvatus-lehdessä samana ajanjaksona julkaistuja ohjauksen tematiikkaan liittyviä artikkeleja. Tuolloin on Kasvatuksessa julkaistu tutkimustuloksia esimerkiksi sukupuolen merkityksestä opinto-ohjauskeskusteluissa (Juutilainen, 2007), opettajien käsityksistä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksesta (Mäkinen & Kallio, 2007), koulupudokkaiden nivelvaiheohjauksen kehittämisestä (Ahola & Galli, 2009), opettaja-opiskelijoiden ohjauksesta (Kukkonen, 2009), ohjaustutkimuksen ydinteemoista ja -haasteista (Lairio, Vanhalakka-Ruoho, Puukari, & Juutilainen, 2009), ohjauksesta pedagogisena, ymmärtämisen välittämiseen tähtäävänä

toimintana (Latomaa, 2011), opinto-ohjaajien kokemasta työhyvinvoinnista (Puhakka & Silvonen, 2011), tohtorikoulutettavien ohjausmalleista (Vehviläinen, 2014), sekä nuorten kokemuksista ammatteja koskevan tiedon löytymisestä internetistä, sen ymmärrettävyydestä ja hyödyllisyydestä ammatinvalinnalle (Meriläinen, Puhakka, & Sinkkonen, 2015). Luonnollisesti oppikirjat, opinnäytteet ja projektijulkaisut laajentavat kotimaisen julkaisemisen kenttää. Tiedejulkaisemisessa painopiste on siirtynyt yhä enemmän kansainvälisiin julkaisuihin (Jääskelä & Nissilä, 2011). Yhtenä uutena ohjausalan tutkimuskokonaisuutena on ohjaajan rooli sosiaalisessa mediassa ja siinä tarvittavat kompetenssit (Kettunen, Sampson, & Vuorinen, 2015).

Suomalaiset ammatillisen koulutuksen ohjauksen kontekstissa 2000-luvulla julkaistut väitöskirjat ovat tarkastelleet ohjausta ammatillisessa koulutuksessa ensisijaisesti ohjauksen metodologian näkökulmasta. Paaso (2010) tarkasteli ammatillisen opettajien tulevaisuuden osaamisen haasteita työelämän tulevaisuuden näkökulmista, Poikela (2003) opettajan ja tutorin osaamisen kehittymistä sekä tutorin työn keskeisiä elementtejä ongelmaperustaisen pedagogiikan kontekstissa. Opiskelijoiden henkilökohtaiset opintosuunnitelmat ja henkilökohtaistaminen olivat väitöskirjojen tutkimuskohteina sekä korkea-asteella (Annala, 2007b) että oppisopimuskoulutuksessa ja työpaikoilla (Leino, 2011). Honkasen (2006b) väitöstutkimus puolestaan tarkasteli erityisopiskelijoiden siirtymistä perusopetuksesta ammatilliseen erityisopetukseen ja työmarkkinoille. Vänskän (2012) väitös kohdentui ohjaajien osaamiseen työssäoppimisessa terveysalalla, ja Koskela (2013) tarkasteli moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämistä osana opintojen keskeyttämisen ehkäisyä. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijavalintoja koskeneessa tutkimuksessa Kosonen (2005) korosti asiantuntijuuden kehitysehtojen, kuten ammatillisen suuntautumisen, tunne- ja luonnetekijöiden sekä minäkuvan realistisuuden huomiointia valintaprosessissa. Pasanen (2007) selvitti omassa väitöskirjassaan ohjaavaa koulutusta merkityksen kenttänä osana ammatillista kuntoutusta, ja Leskelä (2005) mentorointia aikuisopiskelijoiden ammatillisen kehittymisen tukena.

Yllä tehty pikainen kirjallisuuskatsaus viime vuosikymmenen ohjausalan suomenkielisiin artikkeleihin ja väitöskirjoihin tuo esille tutkimuskentän laajuuden. Katsaus tuo myös selkeästi esille, että ohjauksen toimintakenttä hyötyisi kokoavasta, yli yksittäisten koulutus- ja tutkimusyksiköiden intressien tähtäävästä suomalaisten ohjauskäytäntöjen kehittämistä

tavoittelevasta tutkimusyhteistyöstä. Ohjauspalvelujen laadun ja systemaattisen kehittämisen vahvistamiseksi tarvittaisiin lisää kattavia temaattisia tutkimusohjelmia. Tarvittaisiin luotettavaa tutkimus- ja arviointitietoa, jotta olemassa olevia resursseja voisi kohdentaa tarkoituksenmukaisemmin edistämään nuorten ja aikuisten siirtymiä koulutuksen ja työn välillä.

Ohjaus ja ammatillisen koulutuksen reformi

Ohjauksen teema on erityisen ajankohtainen meneillään olevan ammatillisen koulutuksen reformin vuoksi. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi on yksi Sipilän hallituksen kuudesta alueelle ”osaaminen ja koulutus” suunnitellusta kärkihankkeesta (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Reformin vaikutukset kokonaisuudessaan tulevat näkyviin vasta 2020-luvulla ensimmäisten ikäluokkien valmistumisen myötä. Reformi on monitasoinen, joten myös sen lopputulokset ovat sidoksissa sen eri osien kokonaisvaikutukseen. Reformissa pyritään uudistamaan ammatillisen koulutuksen hallinto, säätely, tutkintojärjestelmän säätely ja koulutuksen järjestäjäverkko (Valtioneuvoston kanslia, 2015). Reformin tavoitteena on myös nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutustarjonnan, rahoituksen ja ohjauksen kokoaminen Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen (Valtioneuvoston kanslia 2015, s. 30). Reformin keskeisiä nuorten tulevaisuuden osaamista ja ohjaustarpeita määrittäviä tekijöitä ovat sekä opetussuunnitelmauudistukset (Kärki, 2014), lakiesitys, siitä käyty keskustelu ja tuleva laki, sekä koulutuksen järjestäjiin kohdentuvat taloudelliset resurssien leikkaukset. Seuraavassa keskustellaan tarkemmin näistä ja ohjaukseen odotettavista muutoksista, tarpeista ja muutostarpeista.

Kansalliset tutkintojen perusteet uudistettiin osaamisperusteisemmiksi vuonna 2016. Siirtymää osaamisperusteisuuteen voidaan pitää tutkintojen työelämäläheisyyden vahvistamisen pitkän linjan jatkumona (Kärki, 2014). Osaamisperusteisuuden vahvistamisen ohessa uudet perusteet korostavat opintojen henkilökohtaista etenemistä (henkilökohtaistaminen), oppimistulosten irrottamista oppimisympäristöstä, oppimisympäristöjen moninaistumista ja aiemmin opitun tunnistamista ja tunnustamista. Näistä erityisesti opintojen henkilökohtaistaminen ja oppimisympäristöjen moninaistuminen lisäävät ohjauksen kysyntää ja tarvetta sekä edellyttävät oppilaitosten ohjausstrategioiden uudelleen arviointia. Toinen ratkaistava kysymys on, mikä taho vastaa aikuisopiskelijoiden

ohjauksesta ammatilliseen koulutukseen, ja miten aikuisopiskelijat pystyvät tunnistamaan tarkoituksenmukaisimmat opiskelumahdollisuudet oman osaamisen kehittämiseksi.

Pitkällä aikavälillä tutkintojen perusteiden uudistus voi johtaa ohjaustarpeen muutokseen myös peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuvien nuorten opintourien uudelleensuuntautumisen myötä. Ammatilliset perustutkinnot antavat jatko-opintokelpoisuuden, ja tämän oikeuden säilyttämistä on painotettu myös lakiuudistuksessa henkilökohtaisten opintopolkujen rakentamisen kautta. Tutkintojen perusteissa on laaja-alaisten elinikäisten oppimisen tavoitteiden painottamisen ohessa kuitenkin siirrytty yksityiskohtaisempaan oppimistulosten määrittelyyn, mikä näkyy verrattaessa 1990-luvun ja 2016 voimaan tulleita tutkintojen perusteita (Nylund & Virolainen, 2017).

Oppimistulosten tarkemmalla määrittelyllä tutkintojen perusteissa on varmaankin pyritty osaamisen tunnustamisen ja tunnistamisen helpottamiseen. Tämä voi kuitenkin olla samalla ongelmallista nuorten elinikäisen oppimisen valmiuksien kannalta, kun tutkintojen perusteiden uudistuksessa yleisten aineiden osuutta opetussuunnitelmassa on vähennetty 1990-lukuun verrattuna. Nuorten jatko-opintovalmiuksien takaaminen edellyttää nuorilta jo ammatillisen koulutuksen alusta alkaen ymmärrystä myöhemmin tarvittavien ammattialasta riippumattomien taitojen ja jatko-opintovalmiudet takaavien opintojen merkityksestä. Myös nuoret aikuiset, eli yli 20-vuotiaat ja sitä vanhemmat, voivat tarvita ohjausta opintoihin, joilla näitä taitoja tarvittaessa voi täydentää esimerkiksi iltalukioissa.

Koulutuksen tarjoajien ratkaisut olemassa olevien resurssien kohdentamisesta vaikuttavat lähiopetuksen ja ohjauksen määrään. Äidinkielen opettajat ovat tuoneet jo ilmi huolensa ammatillisten oppilaitosten koulutustarjonnan kirjosta. Heidän mukaansa opiskelijoiden saama äidinkielen opetusmäärä voi vaihdella huomattavasti (Leiding & Pietilä, 2017). Osaamisperusteisuuden tulkinta oppilaitoksissa ja arvioinnin toteuttaminen paikallisesti näyttävät tulevaisuudessa, millainen opetussuunnitelmareformista tuli. Onko reformin avulla siirrytty aidosti osaamiskeskeisyyteen, jossa tavoitellaan laajoja osaamiskokonaisuuksia, kuten itsesäätelytaitoja, urasuunnittelutaitoja, sosiaalisia ammatillisia valmiuksia, integratiivisen oppimisen valmiuksia; alakohtaisen ja alojenvälisen työskentelyn valmiuksia, sekä henkilökohtaisia ammatillisia valmiuksia (Mulder, 2016)? Vai onko järjestelmä siirtynyt lähemmäs englantilaisten National Vocational Qualificationsien

(lyh. NVQs) tyylistä kapeaa oppimistulosten arviointia ja osaamisen ohenemista yksittäisiksi suorituksiksi. Englantilaiset tutkijat ovat esittäneet tätä järjestelmää kohtaan runsaasti kritiikkiä (Raggatt & Williams, 1999; Wolf, 1995, 2011; Young & Allais, 2009).

Opetus- ja kulttuuriministeriön lakiesityksessä (2016) nousevat ohjauksen näkökulmasta keskeisiksi edelleen koulutussopimus ja ennakoinnin rakenteet: miten koulutuksen järjestäjien yhteistyö työelämäkumppaneiden ja muiden koulutuksen sektoreiden (lukiot, korkeakoulutus) kanssa onnistutaan rakentamaan pitkäjänteisesti sekä paikallisesti että valtakunnallisesti myös nuorten ja aikuisten oppimisen ja kasvun tarpeet huomioiden. Nuorten ammatillisen koulutuksen tulisi tukea elinikäisen oppimisen valmiuksia ja aikuisten ammatillisen koulutuksen mahdollistaa ja tukea elinikäistä oppimista. Koulutusalakohtaisen ennakointityön rooli on keskeinen, koska koulutuksen tuloksellisuus riippuu myös työllistyvyydestä nuorten hyvään elämänhallintaan ja kansalaistaitoihin kasvattamisen ohessa. Mikäli ennakointityö epäonnistuu, työttömyys kasvaa ja uudelleen- sekä täydennys- ja jatkokouluttautumisen tarve ja niihin ohjauksen tarve kasvavat. Pohjoismaisia ammatillisen koulutuksen malleja vertailleessa Nord-VET tutkimushankkeessa koulutuksen järjestäjien paikallinen ja valtakunnallinen yhteistyö työelämäkumppaneiden kanssa, erityisesti työelämän edustajien osallistuminen ammatillisen koulutukseen hallintoon, arviointiin, sekä tutkintojen määrittelyyn osoittautuivat keinoiksi ehkäistä koulutuksen ja työelämän maailmojen eriytymistä (Jørgensen, 2015; Persson Thunqvist, 2015; Olsen, Høst, Michelsen & Hagen Tønder, 2015).

Ohjauksen kehittämisen uudet haasteet

Suomalaisen ammatillisen koulutuksen ohjauksen tulevaisuutta ennakoitaessa on olennaista huomioida ohjauskentän hajanaisuus ja sen tuomat haasteet ohjauksen asiakaslähtöisyydelle. Valtiontalouden tarkastusviraston (2015) mukaan ohjaus on huomioitu eri hallinnonaloilla, mutta se näyttäytyy varsin erillisinä ja hajanaisina tarjoajakeskeisinä toimintoina. Eri osapuolten keskinäinen erillisyys näyttää ylläpitävän myös sektoroitunutta ohjauksen palvelutarjontaa. Reformin käynnistyessä samanaikaisesti kansallisen hallinnonuudistuksen kanssa on ymmärrettävää, että opiskelijoille tarjottua ohjausta jatketaan olemassa olevien rakenteiden lähtökohdista, vaikka opiskelijoiden kanssa

työtä tekevien kesken olisikin halua moniammatilliseen ja monialaiseen kokonaisvoimavarojen laajempaan yhteiskäyttöön. Toiminnan kehittämishaasteena on se, miten eri osapuolten toimijat pääsisivät vaikuttamaan toisaalta oman toiminnan kehittämiseen, mutta myös yhteisten kehittämiskohteiden valintaan (vrt. Spangar, Arnkil, & Vuorinen, 2008).

Suomen hallinto- ja palvelujärjestelmä uudistuu vuodesta 2019 lähtien monin tavoin. On tärkeää, että kumppanuuteen, eri toimijoiden osaamiseen, monikanavaisuuteen ja monialaisuuteen pohjautuva ohjauksen malli löytää sijansa sekä vahvistuu tulevissa maakunta-, SOTE- ja kasvupalveluudistuksissa. Ohjausta tarjoavien organisaatioiden ja toimijoiden monimuotoistuminen lisännee palveluohjauksen tarvetta kansalaisten omien henkilökohtaisten kysymysten lisäksi. Ohjauksessa hyödynnetään kasvokkain palvelun lisäksi muita palvelukanavia, kuten puhelinta, verkkoa, kuvallista etäyhteyttä ja sosiaalista mediaa.

Monimuotoisuuden hallitsemiseksi ja ohjauksen voimavarojen kokoamiseksi on uutena ratkaisuna kehitetty monialaisia matalan kynnyksen toimintamalleja ja “ohjauskeskuksia”, Ohjaamoita. Kumppanuus, monialaisuus ja yhdessä toimiminen haastavat näiden toimijoiden osaamista. Toiminnan onnistumisen kannalta on keskeistä, miten eri osapuolet yhteisesti määrittelevät alueellisen toiminnan tavoitteet sekä hyödyntävät olemassa olevaa palvelutarjontaa, eri toimijoiden osaamista ja resursseja joustavasti asiakkaiden palvelutarpeisiin vastaamiseksi pysyvänä ratkaisuna.

Ammatillisen koulutuksen ohjaustoimijoiden monialaista osaamista tulee kehittää samanaikaisesti osana alueellisten palvelujärjestelyjen uudistamista. Keskeisin ratkaistava kysymys ohjauksen systeemiselle kehittämiselle on tarkastella niitä rakenteellisia tekijöitä, jotka käytännössä luovat toimintaedellytykset yhteisten periaatteiden toteuttamiselle osana alueellisen koulutustarjonnan rakentamista. Nämä liittyvät esimerkiksi hakijapalveluihin, opiskelijahallintajärjestelmiin, yhteisiin palvelurakenteisiin, henkilöstön koulutukseen sekä ohjausjärjestelyjen arviointiin. Ohjaustyön ammattilaisten pätevyys on yksi elinikäisen ohjauksen viidestä kansallisesta strategisesta tavoitteesta, ja 2000-luvulla alan koulutusyksiköt ovat lisänneet aloituspaikkoja ohjausalan koulutukseen. Todennäköisesti osa tällä hetkellä valmistuneista opinto-ohjaajista ei heti koulutukseen jälkeen sijoitu

opinto-ohjaajan tehtäviin oppilaitoksissa, mutta opettajille opinto-ohjaajan kelpoisuuden hankkiminen ja koulutusyksiköille sen tarjoaminen opettajien jatkokoulutuksena näyttävät olevan haluttuja vaihtoehtoja. Tutkintoon tähtäävän koulutuksen rinnalla myös opettajien ja työpaikkaohjaajien ohjausosaamista tulisi kehittää, jotta työelämätaitojen kehittäminen nähtäisiin osana monitieteistä ja monialaista oppiaineiden välistä diskurssia (Nykänen & Tynjälä, 2012).

Ammatillisen koulutuksen koulutusjärjestelmäaseman ja vetovoiman muutos voi pitkällä aikavälillä muuttaa ohjaustarpeita erityisesti silloin, jos nuoret hakeutuvat aiempaa enemmän lukioihin varmistaakseen jatko-opintokelpoisuuden. Suomessa ammatillisen koulutuksen vetovoima peruskoulun jälkeisenä vaihtoehtona on korkea moneen muuhun EU:n jäsenmaahan verrattuna (Tilastokeskus, 1994, 2014; Stenström & Virolainen, 2014; Virolainen & Persson Thunqvist, 2017). Ammatillisen koulutuksen vetovoima Suomessa eroaa myös muista pohjoismaista, sillä osallistuminen peruskoulutuksen jälkeen ammatilliseen koulutukseen kasvoi 1990-luvulta 2010-luvulle tultaessa noin kolmanneksesta yli 40%:iin (Tilastokeskus, 1994, 2014; Lasonen & Stenström, 1995; Stenström & Virolainen, 2014; Virolainen & Persson Thunqvist, 2017). Yhtenä vetovoimaisuutta selittävänä tekijänä on ollut kolmivuotisen tutkinnon tuottama jatko-opintokelpoisuus korkea-asteen opintoihin. Ammatillista koulutusta koskevassa lakiehdotuksessa esitetty jatko-opintokelpoisuuden säilyttäminen on perusta Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän 3.5.2017 esittämälle toimenpideohjelmalle toisen asteen tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyssä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016, 2017). Muodollisen jatko-opintokelpoisuuden takaamisen rinnalla on tärkeää, että koulutuksen järjestäjät ottavat huomioon lakiesityksen perustelut. Niiden mukaan ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen tarkoituksena olisi antaa valmiuksia myös työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua.

Ammatillisen koulutuksen ohjauksen kehittämisessä tulisi tarkastella myös tieto- ja viestintäteknologian käyttöä, joka on tänä päivänä yksi keskeisimpiä kansalaisten peruspalvelujen asiointikanavia. Uusin kansainvälinen ja kansallinen tutkimustieto ottaa huomioon, miten teknologiaa käytetään ohjauksessa palvelujen välityskanavana, yhteisöllisenä työympäristönä, sosiaalisena tilana, keinona mallintaa palveluja sekä välineenä koota pysyvää arviointitietoa (ks. esim. Bimrose, Kettunen, & Goddard, 2015;

Kettunen, Vuorinen, & Ruusuvirta, 2015; Kettunen, Vuorinen, & Sampson, 2015; Kettunen et al., 2015; Kettunen et al., 2013). Käytännössä uusin teknologia on myös muutosagentti, joka vaikuttaa perinteiseen ohjaaja-opiskelija -vuorovaikutussuhteeseen mahdollistamalla opiskelijan henkilökohtaisten tai opiskelijaryhmien keskinäisten uraa koskevien kysymysten työstämisen yhdessä ammattilaisten kanssa tai ilman ammattilaisten mukanaoloa.

Koulutustarjonnan monimuotoistuessa teknologian avulla voidaan mallintaa palvelujen kokonaisuutta ja mahdollistaa eri henkilöstöryhmien keskinäisen oppimisen sekä yhteisöllisen toimintamallin jatkuvan kehittämisen ja siihen sitoutumisen. Lisäksi olisi perusteltua läpinäkyvämmin tarkastella ohjauksen rajapintaa opiskelijoiden muuhun sähköiseen asiointiin tulevissa järjestelmissä ja tulevassa valtakunnallisessa kansalaisen palvelukanavassa (KAPA). Tieto- ja viestintäteknologian integratiivisella käytöllä palvelujen kokonaisuuden mallintamiseksi voi tehostaa myös eri osapuolten yhteistä tiedonmuodostusta ohjauksen positiosta ja lokuksesta osana alueellista kasvupalvelujen yhteistyötä.

Ohjauksen vaikutusketjut ovat hyvin pitkiä ja monitasoisia. Osa vaikutuksista voidaan mitata suoraan ohjaustilanteen jälkeen, mutta ohjauksen pitkäaikaisten vaikutusten osalta yksiselitteisten arviointityövälineiden kehittäminen on vaikeaa ilmiön monitasoisuuden ja -tahoisuuden vuoksi (Hooley, 2014; Nykänen, 2010). Eri toimijoilla on jo olemassa runsaasti tietoa omasta toiminnastaan, mutta tieto on ohjauksen arvioinnin kannalta hankalasti saavutettavissa. Lisäksi organisaatioiden sisäiseen käyttöön koottua tietoa ei hyödynnetä valtakunnallisen kokonaistilanteen hahmottamiseksi. Elinikäisen ohjauksen arvioinnista ja laadun varmistamisesta on kirjoitettu melko paljon, mutta tutkimuksen piirissä laatuun liittyvät kysymykset ovat olleet vähemmän suosittuja moniin muihin teemoihin verrattuna. Myös valtiontalouden tarkastusviraston (2015) mukaan ohjauksen riittävyyttä ja laatua koskeva tieto on Suomessa hajanaista, eikä paikallisten erojen laajuudesta tai syvyydestä tiedetä kovinkaan paljon. Ohjauspalveluja koskevan tiedon kansallinen käyttö tulee jatkossa entistä haasteellisemmaksi organisaatioiden toiminnan autonomisuuden ja alueellisuuden vuoksi. Tämän johdosta ohjauksen nykytilan hahmottamiseksi ja edelleen kehittämiseksi tarvitaan lisää ohjauksen tutkimusta. Tutkimuksen tulisi huomioida aiemmin kuvatut toimijatasot ja ohjauksen asiakkaiden kokemukset moninäkökulmaisuuden edistämiseksi.

Oheiseen taulukkoon 1 on koottu ohjauksen mahdollisia tutkimuskohteita toiminnan eri tasoilla (ks. Taulukko 1).

Taulukko 1 tulee tähän.

Teemanumeron artikkelit

Ammattikasvatuksen aikakauskirjan vuoden 2017 ohjauksen teemanumeroon tarjottiin määräaikaan mennessä yhdeksän abstraktia, joten jouduimme toimittajina vaikeiden valintojen eteen. Katsausartikkeleita tarjottiin runsaammin kuin vertaisarvioitavia artikkeleita. Artikkelien valinnassa pyrimme painottamaan niitä, joissa näkyi opiskelijakeskeisyys, työllistyvyys ja empiirisyys. Julkaistuissa artikkelissa on lisäksi huomioitu tulevaisuusnäkökulma ja pyrkimys ohjauksen kehittämiseen. Niitä, joiden artikkelit eivät mahtuneet tällä kertaa mukaan pyydämme huomioimaan lehden jatkossa. Ammattikasvatuksen aikakauskirjaan voi tarjota ohjausaiheisia käsikirjoituksia myös muihin tuleviin numeroihin. Hyvät käsikirjoitukset ovat aina tervetulleita, ja niitä voi mielellään lähettää toimituksen sähköpostisoitteeseen (akakk@ottu.fi) sopivaa numeroa odottelemaan.

Helena Kasurinen ja Sini Heiskanen (2017) tarkastelevat artikkelissaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelutaitojen ja työllistymisen yhteyksiä. He kuvaavat nuorten restonomi-opiskelijoiden ja valmistuneiden työllistymiskokemuksia hyödyntäen mallia, joka huomioi yksilöllisen mukautuvuuden, urasuunnittelutaidot, kontekstin, ammatti-identiteetin ja sosiaalisen ja inhimillisen pääoman. Mallin perusteella he luonnehtivat epävarman ja innokkaan opiskelijan sekä luottavaisen ja pettyneen työntekijän tyypit, joita kuvataan edellä mainituilla ulottuvuuksilla.

Kaisa Rädyn ja Leena Selkivuorin (2017) katsausartikkeli pohtii erityistä tukea tarvitsevien ammatillisen aikuiskoulutuksen opiskelijoiden erityisen tuen tarvetta ja toteutusta kouluttajien ja opiskelijoiden näkökulmista. Opiskeluvaikeuksien lisäksi molemmat ryhmät nostivat esille ohjaustarpeita, jotka liittyivät opiskeluun elämäntilanteena, elämänhallintaan

sekä opiskeluympäristössä koettuun ulkopuolisuuteen. Artikkeli perustuu kirjoittajien väitöskirjoihin.

Seija Koskelan ja Anne Leppäsen (2017) katsausartikkeli opinto-ohjaajakoulutuksen kehittämistyöstä kuvaa, miten Jyväskylän ammattikorkeakoulun opinto-ohjaajakoulutuksessa on hyödynnetty määräaikaisarviointia osana opinto-ohjaajakoulutuksen laatutyötä. Arvioinnin tulokset korostavat tarvetta syventää ohjaajakoulutuksessa ohjaajien ammatillisen identiteetin kehittymiseen liittyvää teoreettista taustaa ja urateorioita sekä pohdintaa heidän toiminnastaan moninaistuvissa yhteistyöverkostoissa.

Timo Martikainen ja Ari Sivenius (2017) pohtivat katsausartikkelissaan ohjatun harjoittelun opettajien ja opettajaopiskelijoiden suhdetta ammatillisena vuorovaikutuksena. He jäsentävät ohjatun harjoittelun ammatillisen kasvun ohjauspyrkimyksiä ekologisesta, holistisesta, reflektiivisestä ja transformatiivisesta näkökulmasta. Aineistonsa pohjalta he esittävät ohjauksen keskeisiksi ulottuvuuksiksi tietoisen ajattelun ja yhteisöllisyyden. He kuvaavat näitä ulottuvuuksia ohjaajaopettajien kirjoitelmista poimituilla esimerkeillä.

Tuuli Erkamon, Juha Roslakan ja Johanna Tarvaisen (2017) katsausartikkeli kuvaa monikulttuurisen ohjauksen työvälineiden kehittämistyötä kansainvälisessä yhteistyöverkostossa, ammattikorkeakoulun ja työelämäkumppanin yhteisvoimin.

Ammattikasvatuksen aikakauskirjan ohjauksen teemanumeroon haastateltiin lisäksi sähköpostitse kahta suomalaisen ja eurooppalaisen ammatillisen koulutuksen ohjausalan vaikuttajaa: Opetusneuvos Juhani Pirttiniemeä ja Dana-Carmen Bachmannia Euroopan komissiosta. Opetusneuvos Juhani Pirttiniemi painottaa haastattelussa ohjausalan ammattilaisten roolia asiakkaidensa asian edistäjinä ja asiakkaiden tarpeiden nostamista ensi sijalle palvelumuotoilussa yleensä ohjauksen ja ammatillisen koulutuksen ohjauspalveluita kehitettäessä.

Eurooppalaisen näkökulman ohjaukseen tuova Dana-Carmen Bachmann (Euroopan komissio, Directorate General Education and Culture, ammatillinen ja oppisopimuskoulutus, aikuiskoulutus) painottaa ohjauksen merkitystä työkokemuksesta oppimiselle, ja oppisopimuskoulutukselle, opiskelijoiden liikkuvuudelle, opintourille, sekä peruskoulun

jälkeen koulutukseen osallistumattomien aikuisten opiskelulle. Hän nostaa Ohjaamot esimerkiksi eurooppalaisittain ansiokkaasta yhden palvelupisteen ohjausmallin kehittämisestä.

Lähteet

Ahola, S., & Galli, L. (2009). Koulutustakuusta ohjaustakuuseen – nuorten koulupudokkaiden nivelvaiheohjauksen kehittäminen. *Kasvatus, 40*(5), 394–406.

Annala, J. (2007a). Osaajia ja kehittäjiä työelämään – kohti kompetenssiperustaista korkeakouluohjausta. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 9*(4), 38–47.

Annala, J. (2007b). *Merkitysneuvotteluja hopsista ja sen ohjauksesta. Toimintatutkimus hopsin ja sen ohjauksen kehittämisestä korkea-asteen koulutuksessa* (Acta Universitatis Tamperensis No. 1225) (Väitöskirja, Tampereen yliopisto).

Arola,T. (2013). Monikulttuurinen ohjaus osana henkilökohtaistamisprosessia. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 15*(4), 61–75.

Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J., & Vanhalakka-Ruoho, M. (2009). *Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämisestä syksyllä 2008* (Moniste no. 7). Helsinki: Opetushallitus.

Bathmaker, A. (2017). Post-secondary education and training, new vocational and hybrid pathways and questions of equity, inequality and social mobility: introduction to the special issue. *Journal of vocational education & training, 69*(1), 1–9.

Borbély-Pecze, T., & Hutchinson, J. (2014). *Work-based Learning and Lifelong Guidance Policies* (ELGPN Concept Note No. 5). European Lifelong Guidance Policy Network. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Bimrose, J., Kettunen, J., & Goddard, T. (2015). ICT – the new frontier? Pushing the boundaries of careers practice. *British Journal of Guidance & Counselling, 43*(1), 8–23.

CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training). (2016). *Future skills supply and demand in Europe: Forecast 2012* (Research paper No. 26). Luxembourg: Publications office of the European Union.

ELGPN [European Lifelong Guidance Policy Network]. (2015). *Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance: A Reference Framework for the EU and for the Commission* (ELGPN Tools No. 6). Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Erkamo, T., Roslakka, J., & Tarvainen, J. (2017). Soulbus – Monikulttuurisen ohjauksen kehittäminen ammattikorkeakoulun ja työelämäkumppanin yhteisvoimin. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19*(2), xx–xx.

Euroopan parlamentti. (2012). *Euroopan korkeakoulujärjestelmien nykyaikaistaminen.* Euroopan unionin virallinen lehti: P7_TA (2012)0139. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IP0139&from=FI

European Commission. (2016). *A new skills agenda for Europe*. Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Haettu huhtikuu 4, 2017, sivustolta http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en

European Council. (2013a). *Council Recommendation of 22 April 2013 on establishing a Youth Guarantee*. 22.4.2013. Brussels: Tekijä. Haettu huhtikuu 4, 2017, sivustolta http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:120:0001:0006:EN:PDF

European Council. (2013b). *European Alliance for Apprenticeships.* Council Declaration. 18.10.2013 Brussels: Tekijä. Haettu huhtikuu 4, 2017, sivustolta http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014986%202013%20INIT

European Council. (2015). *Council conclusions on reducing early school leaving and promoting success in school*. 24.11.2015. Brussels: Tekijä. Haettu huhtikuu 4, 2017, sivustolta http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015XG1215(03)&from=EN

Franke, M., & Mennella, M. (2017). *Korkeakoulutus.* Europan parlamentti. Haettu huhtikuu 11, 2017 sivustolta http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051304/04A_FT(2013)051304_FI.pdf

Haapakorpi, A., & Onnismaa, J. (2015). Ammatit laaja-alaistuvat ja erikoistuvat. *Työpoliittinen Aikakauskirja*, 1, 5–16.

Hintsanen, V., Juntunen, K., Kukkonen, A., Lamppu, V.-M., Lempinen, P., Niinistö-Sivuranta, S. , Nordlund-Spiby, R. , Paloniemi, J., Rode J.-P., Goman, J. , Hietala, R., Pirinen, T., & Seppälä, H. (2016). *Liikettä niveliin. Ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun johtavien opintopolkujen ja koulutusasteiden yhteistyön toimivuus*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Honkanen, E. (2006a). Opinto-ohjauksen suunnitelmat ja niiden koettu toteutuminen ammatillisessa erityisopetuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 8*(3), 38–47.

Honkanen, E. (2006b). *Opinto-ohjaus ja erityisopetus. Asiakirja- ja haastattelututkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta opinto-ohjauksesta ammatillisessa erityisopetuksessa* (Väitöskirja, Helsingin yliopisto).

Hooley, T. (2014). *The evidence base on lifelong guidance. A Guide to key findings for effective policy and practice* (ELGPN Tools No. 3). European Lifelong Guidance Policy Network. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://www.elgpn.eu/publications/elgpn-tools-no.-3-the-evidence-base-on-lifelong-guidance

Huhtala, S. (2015). Arkiohjaus ammatillisen koulutuksen arjessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 17*(3), 57–66.

Juutilainen, P.-K. (2007). Sukupuoli lukion opinto-ohjauskeskusteluissa. *Kasvatus, 38*(2), 134–143.

Jääskelä, P., & Nissilä, P. (2011). *Bibliografia suomalaisesta korkea-asteen opiskelusta, pedagogiikasta ja ohjauksesta 2000-luvulla.* Haettu maaliskuu 6, 2016, sivustolta http://www.peda.net/img/portal/2128002/kohobibliografia.pdf?cs=1307621950

Jørgensen, C. H. (2015). *Recent innovations in VET in Denmark – responses to key challenges for VET*. Roskilde: Nord-VET. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1c_dk.pdf

Kasurinen, H., & Heiskanen, S. (2017). Ammattikorkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelutaidot ja työllistyminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19*(2), xx–xx.

Kettunen, J., Sampson, J. P., & Vuorinen, R. (2015). Career practitioners´ conceptions of competency for social media in career services. *British Journal of Guidance & Counselling, 43*(1), 43–56. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://dx.doi.org/10.1080/03069885.2014.939945

Kettunen, J., Vuorinen, R., & Ruusuvirta, O. (2015). European Lifelong Guidance Policy Network representatives´ conceptions of the role of information and communication technologies related to national guidance policies. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 16*(3), 327–342. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://dx.doi.org/10.1007/s10775-015-9313-7

Kettunen, J., Vuorinen, R., & Sampson, J. P. (2013). Career practitioners' conceptions of social media in career services. *British Journal of Guidance & Counselling, 41*(3), 302–317. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://dx.doi.org/10.1080/03069885.2013.781572

Kettunen, J., Vuorinen, R., & Sampson, J. P. (2015). Practitioners' experiences of social media in career services. *The Career Development Quarterly, 63*(3), 268–282.

Koskela, S. (2013) *"Mie teen vaan oman työni." Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämisestä* (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research No. 477) (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto).

Koskela, S., & Leppänen, A. (2017). Jyväskylän ammattikorkeakoulun opinto-ohjaajankoulutuksen määräaikaisarviointi osana ohjauskoulutuksen laatutyötä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19*(2), xx–xx.

Kosonen, P. (2005*). Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysehdot ja opiskelijavalinta* (Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research No. 271) (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto).

Kukkonen, H. (2009). Ohjauskeskustelu pelitilana – erialaisuus ammatillisen opettajaopiskelijan ohjaamisessa. *Kasvatus, 40*(5), 407–416.

Kurrila, E. (2013). Uraohjaus ammattikorkeakoulussa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 15*(4), 50–60.

Kärki, S.-L. (2014). Lähtökohdat, kansallinen tahtotila ja osaamisperusteisuuden tuomat muutokset. Teoksessa Opetushallitus (toim.) *Osaamisperusteisuus todeksi – askelmerkkejä koulutuksen järjestäjille* (ss. 6–18). Helsinki: Opetushallitus.

Lairio, M., Kujala, E., & Makkonen, J. (2006). Biografisen oppimisen hyödyntäminen ohjauksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 8*(3), 20–28.

Lairio, M. , Vanhalakka-Ruoho, M., Puukari, S., & Juutilainen, P.-K. (2009). Ohjaustyö tutkimuksen kehillä. *Kasvatus, 40*(5), 391–392.

Laitinen-Väänänen, S., Pirttiaho, P., & Hopia, H. (2009). Mobiiliohjausta ulkomailla harjoitteleville ammattikorkeakouluopiskelijoille. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja 11*(2), 11–19.

Lasonen, J., & Stenström, M.-L. (toim). (1995). *Contemporary issues of occupational education in Finland*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Latomaa, T. (2011). Mitä ohjaus on? Ohjaus pedagogisena toimintana. *Kasvatus, 42*(1), 46–57.

Leiding, S., & Pietilä, P. (2017, maaliskuu, 20). Ammatillisen koulutuksen uudistus perustuu epärealistiseen käsitykseen työmarkkinoista ja opiskelijoista. *Helsingin Sanomat*. Haettu huhtikuu 14, 2017, sivustolta http://www.hs.fi/mielipide/art-2000005133452.html

Leino, O. (2011). *Oppisopimusopiskelijan oppimisen henkilökohtaistaminen ja oppimismahdollisuudet työpaikalla* (Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No. 20) (Väitöskirja, Joensuun yliopisto).

Leskelä, J. (2005). *Mentorointi aikuisopiskelijan ammatillisen kehittymisen tukena* (Acta Universitatis Tamperensis No. 1090) (Väitöskirja, Tampereen yliopisto).

Lerkkanen, J. (2002). *Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen* (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja no. 14). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Martikainen, T. & Sivenius, A. (2017). Ohjatun harjoittelun merkitys ammatillisessa kasvussa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19*(2), xx–xx.

Meriläinen, M., Puhakka, H., & Sinkkonen, H.-M. (2015). Tiedon löytäminen Internetistä ja sen ymmärtäminen osana nuorten ammatinvalintaa koskevaa päätöksentekoa. *Kasvatus*, *46*(1), 36–47.

Mulder, M. (2016). *Competence for life. A review of developments and perspective for the future*. Wageningen: Wageningen University & Research.

Mäkinen, M., & Kallio, S. (2007). Oppimisen ohjaaminen – kohtaamista ja yhteisöllistä tiedon jäsentämistä. *Kasvatus, 38*(1), 29–41.

Nikkanen, P., & Stenström, M.-L. (2006). Ohjaus kuuluu yksilön elinikäiseen oppimiseen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 8*(3), 4–9.

Niles, S. G., Amundson, N. E., & Neault, R. A. (2011). *Career flow: A hope-centered approach to career development*. Boston: Pearson.

Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M., & Svedlin, R. (2002). *Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa* (Arviointi no. 8). Helsinki: Opetushallitus.

Nykänen, S. (2010). *Ohjauksen palvelujärjestelyjen toimijoiden käsitykset johtamisesta ohjausverkostossa. Matkalla verkostojohtamiseen?* (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto).

Nykänen, S., Karjalainen, M., & Pöyliö, L. (2006). Ohjauksen palvelujärjestelmän kehittäminen ammattiopintojen vaiheessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 8*(3), 10–19.

Nykänen, S., & Tynjälä, P. (2012). Työelämätaitojen kehittämisen mallit korkeakoulutuksessa. *Aikuiskasvatus 32*(1), 17–28.

Nylund, M., & Virolainen, M. (2017, maaliskuu). The role of general subjects in Swedish and Finnish VET-curriculum 1990–2016. Konferenssiesitys NERA, Kööpenhamina.

OECD [Organisation for Economic Co-operation and Development]. (2004). *Career guidance and public policy: Bridging the gap*. Paris: Tekijä.

Olsen, O. J., Høst, H., Michelsen, S., & Hagen Tønder, A. (2015). *Institutional innovations in Norwegian VET – responses to key challenges.* Roskilde: Nord-VET.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011). *Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet* (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä no. 15). Helsinki: Tekijä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2015). *Elinikäisen ohjauksen strategia*. Helsinki: Tekijä. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://80.248.162.139/OPM/Koulutus/artikkelit/Elinikaisen_ohjauksen_strategia/index.html

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2016). *Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (8.11.2016).*

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). *Valmiina valintoihin II: Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun* (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja no. 25). Helsinki: Tekijä. Haettu kesäkuu 1, 2017, sivustolta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79853/okm25.pdf?sequence=1

Paaso, A. (2010). *Osaava ammatillinen opettaja 2020. Tutkimus ammatillisen opettajan tulevaisuuden työnkuvasta* (Acta Universitatis Lapponiensis No. 174) (Väitöskirja, Lapin yliopisto).

Pasanen, H. (2007). *Ohjaava koulutus merkitysten kenttänä – identiteetin muutos ja moniulotteisuus ammatillisessa rehabilitaatiossa* (Publications in Education No. 121) (Väitöskirja, Joensuun yliopisto).

Pekkari, M., & Mahlamäki-Kultanen, S. (2006). Lukion opinto-ohjauksen strategiset haasteet. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 8*(3), 29–37.

Persson Thunqvist, D. (2015). *Bridging the gaps: Recent reforms and innovations in Swedish VET to handle the current challenges.* Roskilde: Nord-VET. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1c_se.pdf

Pirttiniemi, J., & Vehviläinen, J. (2012). Ammatillisen koulutuksen läpäisyn edistäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 14*(2), 53–56.

Poikela, S. (2003). *Ongelmaperustainen pedagogiikka ja tutorin osaaminen* (Acta Electronica Universitatis Tamperensis No. 250) (Väitöskirja, Tampereen yliopisto).

Puhakka, H., & Silvonen, J. (2011). Opinto-ohjaajan työstä ja hyvinvoinnista. *Kasvatus, 42*(3), 256–267.

Raggatt, P. C. M., & Williams, S. (1999). *Government, markets and vocational qualifications. An anatomy of policy*. London: Falmer Press.

Rintala, H., Mikkonen, S., Pylväs, L., Nokelainen, P., & Postareff, L. (2015). Työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja ohjausta edistävät ja estävät tekijät. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 17*(4), 9–21.

Räty, K., & Selkivuori, L. (2017). Erityisen tuen tarve ja toteutus ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19*(2), xx–xx.

Salo, J., & Korkala, H. (2012). Hakeutumisvaiheen merkitys opintojen henkilökohtaistamisessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 14*(1), 36–46.

Sampson, J. P., Jr., Reardon, R. C., Peterson, G.W., & Lenz, J. G. (2004). *Career counselling and services: A cognitive information processing approach*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Savickas, M. L. (2005). The Theory and Practice of Career Constuction. Teoksessa S. D. Brown & R. W. Lent (toim.), *Career development and Counseling: Putting theory and research to work* (pp. 42–70). Hoboken, NJ: John Wiley.

Spangar, T., Arnkil, R., & Vuorinen, R. (2008). *Kohti ohjauksen kokonaisvoimavarojen yhteiskehittämistä. Ammatinvalinta- ja uraohjauksen kehittämishaasteiden strategisen perustan arviointitutkimus* (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja no. 30). Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Haettu huhtikuu 11, 2017, sivustolta http://www.tem.fi/files/20618/TEMjul_30_2008_Tyo_ja_yrittajyys.pdf

Stenström, M.-L., & Virolainen, M. (2014). *The current state and challenges of vocational education and training in Finland* (The Finnish Country report No. 1B). Roskilde: Nord-VET. Haettu huhtikuu 13, 2017, sivustolta http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1b_fi.pdf

Sultana, R. G. (2011). Learning career management skills in Europe: a critical review. *Journal of Education and Work, 2*(25), 1–24.

Teräs, M., Lasonen, J., & Cools, C. (2015). Maahanmuuttotaustaiset nuoret koulutuksen siirtymissä: viranomaisten ja nuorten näkökulmat. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 17*(3), 41–56.

Tilastokeskus. (1994). *Education in Finland.* Helsinki: Tekijä.

Tilastokeskus. (2014). Liitetaulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005–2012. Helsinki: Tekijä. Haettu huhtikuu 13, 2017, sivustolta http://www.stat.fi/til/khak/2012/khak_2012_2014-01-23_tau_001_fi.html

Valtioneuvoston kanslia. (2015). *Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi* (Hallituksen julkaisusarja no. 13). Helsinki: Tekijä.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2015). *Yhteistyö opintojen ohjauksessa ja uraohjauksessa* (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus no. 5). Haettu maaliskuu 17, 2017, sivustolta https://www.vtv.fi/files/4701/05_2015_Yhteistyo_opintojen_ohjauksessa_ja_uraohjauksessa.pdf

Vehviläinen, S. (2014). Väitöskirjaohjauksen mallit ja opiskelijan osallistuminen. *Kasvatus, 45*(1), 49–64.

Virolainen, M., & Persson Thunqvist, D. (2017). Varieties of universalism: post-1990s developments in the initial school-based model of VET in Finland and Sweden and

implications for transitions to the world of work and higher education. *Journal of Vocational Education and Training, 69*(1), 47–63.

Watts, A. G. (2009). *The Relationship of Career Guidance to VET*. OECD. Haettu maaliskuu 6, 2016, sivustolta http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/44246616.pdf

Wolf, A. (1995). *Competence-based assessment*. Buckingham: Open University press.

Wolf, A. (2011). *Review of vocational education – the wolf report*. Haettu lokakuu 12, 2014, sivustolta https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/180504/DFE-00031-2011.pdf

Vänskä, K. (2012). *Ohjauksen osaajat – miten he sen tekevät? Terveysalan ohjaajien käsityksiä ohjausosaamisesta* (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja no. 132). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Young, M., & Allais, S. (2009). Conceptualizing the role of qualifications in education reform. Teoksessa S. Allais, D. Raffe, & M. Young (toim.), *Researching NQFs: Some conceptual issues* (Employment Sector, Employment Working Paper No. 44, pp. 5–22). Geneva, Switzerland: ILO. Haettu huhtikuu 14, 2017, sivustolta http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_119307.pdf

Taulukko 1. Ohjauksen tutkimuksen eri tasot

Taso	**Ohjauksen ulottuvuudet**	**Kohteet**	**Tutkimusaineistot**	**Toimijat**
Kansallinen	Toimintapolitiikka	ohjausta koskevat kansalliset toimintapolitiikan linjaukset ja niiden vaikutukset, esim. eri ohjelmien resurssointi eri tasoilla (kansallinen, alueohjaus, paikalliset toimijat)	- ohjelmapaperit - kansalliset tuloksellisuusluvut	- OKM - TEM - eVOKES - Opinovi - Kohtaamo
Alueellinen/ paikallinen	Aluetoimijoiden yhteistyö	ohjausta koskevat toimintapolitiikat ja resurssointi paikallisissa organisaatioissa(kansallinen, alueohjaus, paikalliset toimijat)	- toiminnan kattavuus eri ikä-ryhmissä - verkostojen koordinaatiota kuvaavat indikaattorit, - ohjauksen asiantuntijoiden koulutus ja täydennyskoulutus	- ELY-keskukset - opinto-ohjaajakoulutuksen yksiköt; ammatilliset opettajakorkeakoulut ja yliopistot, - Ohjaamot
Ohjausta toteuttavat yksiköt	Organisaatiot	- ohjauspalvelut ja niiden johtaminen eri organisaatioissa - ohjaus opetussuunnitelmissa - ohjaussuunnitelmat, - ohjauksen laatukriteerit, käsikirjat ym. dokumentit	- ohjauksen asiantuntijoiden koulutus ja täydennyskoulutus - palvelujen itsearviointi, - tuloksellisuusluvut	- oppilaitokset, - nuorisotoimi, - työvoimatoimistot, - pajatoiminta - etsivä nuorisotyö - kasvupalvelut
Yksilötaso: palvelujen tuottaja-asiantunti-jat ja asiakkaat	Työnjako/yhteistyö ohjauksen sisällöllisillä osa-alueilla Sisällöt Menetelmät	- eri ohjauksen muodot ja niiden palvelujen riittävyys (psyko-sosiaalinen tuki, ura- ja elämänsuunnittelu, oppiminen ja opiskelu) - ohjaussisältöjen laatu - ohjausmenetelmien kattavuus - sosiaalinen media ohjauksessa	- palvelukokemukset, ohjauksen palveluketjujen ja -verkostojen, tuottamien palvelujen laadun arviointi, ohjauksen saatavuus	- ohjaajat, - opettajat, - ammatinvalinta-psykologit, - rehtorit - oppilaat, nuoret ja aikuiset opiskelijat, ammatinvaihtajat, työelämään palaajat - etsivät nuorisotyöntekijät